

**Пйотр Олеховський**

Сілезький університет у Катовицях

Інститут військових втрат ім. Яна Карського у Варшаві

ORCID: 0000-0003-4108-2682

## **Огляд сучасних українських наукових праць з історії колишньої Галичини у міжвоєнний період**

### **Ключові слова**

дисертації, довоєнна Польща, докторські дисертації, Україна, Східна Галичина, політичні партії

### **Анотація**

Стаття присвячена аналізу змісту двох дисертацій з історії довоєнної Польщі, підготовлених та захищених українськими дослідниками впродовж останніх років. На цей раз розглядаються праці, присвячені терміну «Галичина» та діяльності політичної партії «Селянський союз» у міжвоєнний період. Метою публікації насамперед є ознайомлення польської академічної спільноти з актуальними дослідженнями українських істориків, роботи яких були в повному обсязі викладені в інтернет-ресурсах. Це може не лише стати підґрунтям для наукової дискусії щодо представлених висновків, але й послужити важливим джерелом/бібліографічним орієнтиром для подальших тематично споріднених досліджень.

## Вступ

Систематичний огляд сучасних українських праць з історії Польщі, який уже кілька років здійснюється на сторінках видання «Kwartalnik Kresowy», слугує доказом, що міжвоєнний період незмінно користується найбільшою увагою серед українських дослідників. Це закономірно, адже більшість нормативних джерел збереглися саме там, де вони й були створені, тобто на території колишніх південно-східних воєводств довоєнної Польщі, які нині входять до складу Української Держави. Те саме стосується й щоденної преси, яка повністю збереглася у фондах колишнього Інституту Оссолінських у Львові (зараз це зібрання доступне у відділі періодичних видань Львівської національної наукової бібліотеки ім. Василя Стефаника). Саме з цього приводу, попри триваючу війну з Росією, українські історики й надалі активно проводять нові дослідження у сферах, що стосуються історії міжвоєнного періоду. І хоча вже досягнуто значного прогресу, очевидно, що ця тенденція не зміниться і в найближчі роки.

Цього разу увазі читачів пропонується аналіз двох наукових дисертацій, захищених у 2025 році в Українському католицькому університеті у Львові та в Інституті українознавства НАН України. Перша з них стосується використання терміну «Галичина» у міжвоєнний період на сторінках щоденної газети «Діло»<sup>1</sup>, натомість друга присвячена діяльності політичної партії «Селянський союз» у польському парламенті в 1920-х роках<sup>2</sup>.

## Функціонування терміну «Галичина» у публічній сфері Львова: за матеріалами газети «Діло»

Дискусії серед істориків щодо доречності використання терміна «Східна Галичина» для позначення міжвоєнних Львівського, Тернопільського та Станіславівського воєводств тривають уже

---

<sup>1</sup> Р. Мельник, *Функціонування терміну «Галичина» у публічній сфері Львова: за матеріалами газети «Діло» (1923–1939 рр.)*, Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису, Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія», Львів 2025, сс. 276.

<sup>2</sup> Т. Бортнік, *Партія «Селянський союз» в суспільно-політичному житті Західної України в 1920-х рр.*, Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України, Львів 2025, сс. 237.

багато років. Проблема полягає в тому, що польська адміністрація того часу наполягала на застосуванні в офіційній документації назви «Східна Малопольща». Така практика була покликана передусім підкреслити належність регіону до польської держави. Українська сторона, своєю чергою, категорично відкидала як сам термін «Східна Малопольща», так і адміністративне нав'язування етноніма «русин» замість «українець». Водночас у середовищі української національної меншини робилися спроби ввести у вжиток назву «Західна Україна», однак таке визначення в тодішніх політичних умовах не могло вважатися коректним, адже йшлося про землі, що входили до складу незалежної Польщі, яка одержала міжнародне визнання.

Найважливішим інструментом формування громадської думки української меншини в міжвоєнний період залишалася щоденна преса. Серед україномовних видань провідне місце займала львівська газета «Діло» — щоденник, який із часом фактично перетворився на неофіційний друкований орган Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО).

Особливості вживання терміна «Галичина» («Східна Галичина») на сторінках цього видання стали предметом докторської дисертації Романа Мельника, захищеної у 2025 році в Українському католицькому університеті у Львові під науковим керівництвом Ярослава Грицака. Дисертація обсягом 276 сторінок складається з чотирьох розділів. Що важливо, вже у вступній частині автор наголошує, що термін «Східна Галичина» практично вийшов із ужитку на початку міжвоєнного періоду, поступово перетворившись на предмет інтенсивних дискусій і численних спроб пошуку відповідних заміників<sup>3</sup>.

Перша частина дисертації присвячена методологічним та історіографічним питанням, а також характеристиці використаної джерельної бази. Згідно з обраною темою, основним матеріалом для аналізу стала газета «Діло», яка виходила з квітня 1923 року до вересня 1939 року. Саме тому решта джерельної бази, яка має характер архівних документів, займає у праці значно скромніше місце й представлена матеріалами з Центрального державного історичного архіву України у Львові та доступними онлайн стенограмами засідань польського Сейму міжвоєнної доби<sup>4</sup>. Проте

---

<sup>3</sup> Р. Мельник, *op. cit.*, с. 3–4.

<sup>4</sup> Там само, с. 245–246.

така обмеженість не може розглядатися як абсолютний недолік, адже у підстав цієї дисертації лежали дослідження у галузі пресознавства. Цей підхід підтверджується широким використанням додаткових періодичних видань: окрім «Діла» бібліографія містить ще 42 пресові джерела (здебільшого, польськомовних). Перелік використаної наукової літератури також виглядає достатньо репрезентативним і налічує більше 200 позицій.

Завершуючи перший розділ, Р. Мельник також проаналізував історію функціонування терміна «Східна Галичина» впродовж 150 років — від 1772 до 1923 року. На його думку, ця адміністративна одиниця була створена австрійською владою після першого поділу Речі Посполитої штучно, без спирання на історичну традицію. Її поява мала на меті прив'язати населення до новоутвореної провінції й тим самим посилити легітимність австрійської влади<sup>5</sup>. Далі в цьому розділі піддається аналізу значення терміна «Східна Галичина» для різних народів, що проживали на цій території, а також його ролі у формуванні сучасного поняття нації із середини XIX століття.

Зміст другого розділу дисертації становить аналіз уживання після 1923 року терміна «Східна Галичина» та дедалі ширшого поширення поняття «Східна Малопольща». Р. Мельник наголошує, що після рішення Ради послів Антанти у березні 1923 року, яким спірні території були остаточно визнані частиною міжвоєнної Польщі, представники обидвох народів принципово по-різному підходили до питання назви регіону. Якщо додати до цього факт, що саме після ухвалення цього рішення польська влада дала згоду на відновлення видання газети «Діло» (яка раніше перебувала під заборонаю), стає очевидно, саме цей щоденник перетворився на головний майданчик дискусій щодо описуваного поняття. На думку автора, польський дискурс та поширення терміна «Східна Малопольща» впливало з прагнення надати регіону виразно національного характеру, тісно пов'язаного з польською державою. Отже, вживання назви «Галичина» свідомо уникалося, адже вона асоціювалася з історичною спадщиною зниклої Австро-Угорської монархії. Українці, навпаки, сприймали термін «Східна Галичина» як частину власної історичної традиції, що символічно підтверджувало їхнє право на

---

<sup>5</sup> Там само, с. 50.

цей регіон, також у контексті спогадів про «світле минуле», які мали місце до Першої світової війни. Водночас на сторінках «Діла» часто наголошувалося, що українське населення краю повинно стати прикладом для решти народу в процесі утворення власної державності<sup>6</sup>. Утім, у реальних політичних умовах така перспектива була нереальною з огляду на міжнародне визнання приналежності цього регіону до Польщі.

У третьому розділі дисертації автор намагається легітимізувати поняття «Західна Україна», яке в сучасній українській історіографії часто застосовується стосовно цього регіону у міжвоєнний період. Він навіть зазначає, що після 23 березня 1923 року «українські етнічні території – Волинь, Полісся, Підляшшя та Холмищина разом із Східною Галичиною увійшли до складу однієї держави». Водночас, підбиваючи підсумки міжвоєнної доби, Р. Мельник констатує, що публіцисти «Діла» обмежували поняття «Західна Україна» виключно територією колишньої Східної Галичини, не включаючи інші землі.<sup>7</sup> У цьому контексті справедливо зауважити, що застосування подібних термінів щодо територій, які входили до складу довоєнної Польщі, не може вважатися коректним у науковому дискурсі (ніхто в Польщі не називає міжвоєнний Вроцлав «Західною Польщею у складі Німеччини»).

Останній, четвертий розділ аналізованої дисертації присвячено аналізу ставлення до поняття «Східна Галичина» українського населення, що проживало поза межами цього регіону. У цьому контексті автор підкреслює його політичне, цивілізаційне та культурне значення. Він зазначає, що на шпальтах міжвоєнного «Діла» домінував дискурс, який походив ще з 19 століття, згідно з яким Галичина розглядалася як потенційний осередок формування української державності, проте лише за умови подолання окремих рис, які вважалися ознаками його відсталості<sup>8</sup>.

У висновковій частині Роман Мельник наголошує, що історія терміна «Східна Галичина» є прикладом змагання двох історичних концепцій, які просуваються представниками двох народів (у даному випадку – поляків та українців). На його думку, попри адміністративний поділ на три воєводства у складі довоєнної Польщі (Львівське, Станіславівське та Тернопільське), регіон

---

<sup>6</sup> Там само, с. 118.

<sup>7</sup> Там само, с. 167.

<sup>8</sup> Там само, с. 227–228.

зміг зберегти свою самобутність та чимало рис, успадкованих ще з австро-угорської доби. Протиставлення понять «Східна Мало-польща» та «Західна Україна» автор пояснює відмінними цілями, які ставили перед собою та до яких прагнули поляки й українці<sup>9</sup>. Водночас твердження Р. Мельника про те, що концепт «Західної України» у міжвоєнну добу символізував підтримку зв'язків із «зовнішньою батьківщиною за Збручем», є дискусійним<sup>10</sup>. Зрештою, важко вважати цю територію незалежною державою, адже вона являла собою лише республіку в складі Радянського Союзу. Якщо ж врахувати подальшу радянську політику щодо українського населення на теренах «за Збручем» (Голодомор чи теж операції, спрямовані проти окремих національних груп), то варто переглянути критичні заяви щодо становища українців у межах довоєнної Польщі. Однак таких міркувань у дисертації бракує.

Цікавим доповненням до основного тексту є статистичні таблиці, що ілюструють частоту використання термінів «Галичина» та «Східна Мало-польща» у окремих періодичних виданнях. Він показує, що «Діло» застосувало перший термін понад 20 000 разів у 1923–1939 роках, тоді як другий варіант був використаний лише 339 разів. У польськомовній пресі Львова ситуація була протилежною: до прикладу, у газеті «Dziennik Polski» лише між 1935 і 1939 роками поняття «Мало-польща» вживалося 1 692 рази, тоді як «Галичина» – лише 252<sup>11</sup>.

Підсумовуючи цей аналіз, справедливо визнати, що дисертація Романа Мельника становить ґрунтовне дослідження вживання терміну «Східна Галичина» на шпальтах газети «Діло» у міжвоєнний період. Водночас у своїй дисертації автор не уникнув певних недоліків, які у читачів, недостатньо обізнаних із ширшим історичним контекстом, можуть спричинити неправильне сприйняття багатьох подій, пов'язаних з життям української меншини в довоєнній Польщі.

### **Партія «Селянський союз» в суспільно-політичному житті Західної України в 1920-х рр.**

Діяльність українських політичних партій у парламентській системі довоєнної Польщі вже багато років перебуває в полі

---

<sup>9</sup> Там само, с. 234.

<sup>10</sup> Там само.

<sup>11</sup> Там само, с. 273.

зору дослідників по обидва боки кордону. Проте це аж ніяк не означає, що питання можна вважати остаточно висчерпаним із наукової точки зору. Яскравим прикладом нових студій у цій галузі є дисертація Тетяни Бортнік, присвячена історії партії «Селянський союз» у 1920-х рр. Праця обсягом 237 сторінок, підготовлена під науковим керівництвом Ореста Красівського, була захищена навесні 2025 року у Львівському інституті українознавства НАН України. Увагу привертає формулювання назви дисертації, де йдеться про діяльність партії «у 1920-х роках на території Західної України», адже ні держави, ні регіону з такою назвою в той час просто не існувало. Як і у випадку з аналізованою вище дисертацією Романа Мельника, такі формулювання в офіційному науковому дискурсі, безсумнівно, слід оцінювати критично.

Структурно праця Т. Бортнік складається з чотирьох розділів, доповнених вступним словом, висновками, бібліографією та додатками, які, однак, обмежуються лише переліком попередніх публікацій авторки. Перший розділ аналізованої дисертації традиційно присвячений методологічним питанням, джерельній базі та здобуткам історіографії у досліджуваній сфері. Серед архівних джерел, використаних авторкою в праці, є матеріали з фондів українських установ у Києві (Центральний державний архів громадських організацій та українців) та Львові (Державний архів Львівської області, Центральний державний історичний архів України у Львові), а також польські архіви (Архів нових актів у Варшаві та Державний архів у Любліні). Дослідниця також залучила рукописи з фондів Національної бібліотеки у Варшаві та Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника. Джерельну базу доповнюють стенограми засідань польського парламенту, а також численні видання щоденної преси 1920-х років, мемуарна література й сучасні праці<sup>12</sup>.

У другому розділі авторка зосередила увагу на аналізі суспільно-політичних процесів на Волині, Холмщині, Поліссі та Підляшші, що відбувалися на початку 1920-х років. Вона підкреслює, що завдяки здатності до співпраці та консолідації політичних сил, попри існуючі відмінності, українцям, які проживали на цих територіях, вдалося забезпечити власне представництво

---

<sup>12</sup> Т. Бортнік, *op. cit.*, с. 210–218.

у польському парламенті вже у 1922 році, увійшовши до складу Блоку національних меншин. Інша ситуація склалася натомість у колишній Східній Галичині, де українське населення бойкотувало вибори, сподіваючись на створення незалежної держави на цих землях. Тим не менш, саме депутати з Волині, Холмщини та Підляшшя першими порушували в польському сеймі питання, пов'язані з потребами українців. Водночас вони не змогли зберегти внутрішньої єдності, згодом розпавшись на кілька менших фракцій<sup>13</sup>.

Третій розділ дисертації присвячено обставинам створення партії «Сель-Союз» у середині 1920-х рр. Т. Бортнік проаналізувала як принципи формування політичної програми та організаційні засади партії, так і її подальшу діяльність на парламентській ниві. Основна увага приділялася соціальним проблемам і захисту прав національних меншин: доступу до освіти різного рівня, відновленню діяльності закритих православних храмів, та ліквідації наслідків Першої світової війни. Особливе місце в програмі партії посідала земельна реформа, покликана поліпшити становище найбідніших селян, запровадження якої постійно гальмувалося. Важливою віхою авторка вважає 1926 рік, коли травневий переворот, на її думку, остаточно позбавив українське населення ілюзій щодо можливості змінити власне становище в межах польської держави. Крім того, додатковим чинником дестабілізації стали постійні конфлікти з представниками УНДО, які унеможливлювали досягнення консенсусу між українськими депутатами в польському парламенті. Кінець діяльності «Сель-Союзу» настав наприкінці парламентської каденції в 1927 році, коли партія фактично припинила існування в попередній формі<sup>14</sup>.

Зміст четвертого розділу зосереджений на внутрішніх розколах конфліктах у партії, які тривали вже в другій половині 1920-х років та її участі у виборах 1928 року вже в новій формі. Участь у виборах не принесла очікуваних результатів., що, на думку Т. Бортнік, було зумовлено кількома чинниками. По-перше, це було пов'язано з посиленням тенденції до менших дрібних фракцій всередині партії, а по-друге, з постійними наростанням внутрішніх конфліктів між її членами. Важливим чинником була

---

<sup>13</sup> Там само, с. 107.

<sup>14</sup> Там само, с. 145–146.

також відсутність бажання до співпраці з політичними силами, що представляли Східну Галичину. В ефекті, в новому складі парламенту опинилися лише три депутати, пов'язані з колишнім «Селянським союзом». Остаточний занепад руху в політичному житті країни був пов'язаний із розпуском польського сейму у 1930 році, що збігся у часі зі світовою економічною кризою. Влучним є спостереження авторки, що відтоді значно більше симпатій серед українського населення викликала нелегальна, з точки зору польського законодавства, Організація українських націоналістів<sup>15</sup>.

У заключному слові Т. Бортнік підкреслила, що після здобуття представництва у польському парламенті 1922 року українське населення Волині, Холмщини, Підляшшя та Полісся отримало можливість на постійних засадах порушувати свої проблеми на загальнодержавному рівні. Цей процес активізувався ще більше після виходу групи українських депутатів із Блоку національних меншин (де вони діяли як Український центральний виборчий комітет) та утворення власної партії — «Сель-Союзу». Вже тоді одним із ключових пунктів програми партії її члени вважали необхідність проведення земельної реформи: поділ та розпаювання державних, церковних та великих приватних маєтків із передачею землі найбіднішим жителям села. Проте, попри масштабні плани, партія не змогла зберегти внутрішньої єдності, що призвело до її розколу, а згодом — до її повного зникнення з політичної сцени міжвоєнної Польщі<sup>16</sup>.

Підсумовуючи зміст дисертації Т. Бортнік, слід зазначити, що, незважаючи на виявлені методологічні неточності, праця містить багато цінних спостережень та висновків. Саме з цього приводу її варто порекомендувати для ознайомлення польським історикам, які досліджують історію парламентаризму та національних меншин у міжвоєнний період. З огляду на час захисту дисертації (весна 2025 року), ця праця має особливу цінність, адже вона містить найактуальнішу бібліографічну базу з аналізованої проблематики.

**Пйотр Олеховський**

---

<sup>15</sup> Там само, с. 201–202.

<sup>16</sup> Там само, с. 203–209.

## Бібліографія

### Неопубліковані машинописи наукових праць

Бортнік Тетяна Володимирівна, *Партія «Селянський союз» в суспільно-політичному житті Західної України в 1920-х рр.*, Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України, Львів 2025, сс. 237, [/https://www.inst-ukr.lviv.ua/download.php?downloadid=968](https://www.inst-ukr.lviv.ua/download.php?downloadid=968) [доступ: 22.05.2025].

Мельник Роман Станіславович. *Функціонування терміну «Галичина» у публічній сфері Львова: за матеріалами газети «Діло» (1923–1939 рр.)*, Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія», Український Католицький Університет, Львів 2025, [https://chtyvo.org.ua/authors/Melnyk\\_Roman\\_Stanislovovych/Funktsionuvannia\\_terminu\\_Halychyna\\_u\\_publichnii\\_sferi\\_Lvova\\_z\\_materialamy\\_hazety\\_Dilo\\_1923-1939\\_rr/](https://chtyvo.org.ua/authors/Melnyk_Roman_Stanislovovych/Funktsionuvannia_terminu_Halychyna_u_publichnii_sferi_Lvova_z_materialamy_hazety_Dilo_1923-1939_rr/). [доступ: 22.05.2025].